

Ontwikkelingseducatie en huishoudkunde

H. A. E. VAN GILS-MEEUS

De vorm en de inhoud van ontwikkelingsamenwerking mag dan volop ter discussie staan, de noodzaak ervan wordt nog steeds democratisch bevestigd. In dit artikel wordt ingegaan op ontwikkelingseducatie als aandachtsgebied en principe bij (huishoudkunde)onderwijs voor jongeren van twaalf tot zestien jaar. Achtereenvolgens worden de stand van zaken in de ontwikkelingseducatie, de levensfase van twaalf tot zestien jaar, de relatie van ontwikkelingseducatie met huishoudkunde, en het lesmateriaal op dit terrein, kort toegelicht.

Ontwikkelingseducatie in het onderwijs

Er gebeurt al wel het een en ander in het kader van ontwikkelingseducatie:

Menige school besteedt in vakoverstijgende projecten aandacht aan de Derde Wereld. Het wordt niet altijd ontwikkelingseducatie genoemd maar ook wel vredesonderwijs, milieueducatie, mondiale vorming, of intercultureel onderwijs. Ontwikkelingseducatie onderscheidt zich doordat het expliciet ter discussie stelt in welke mate en op welke wijze ons gedrag hiër medebepalend is voor de situatie daár.

Ook tijdens de lessen geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer, etc. worden ontwikkelingsproblemen behandeld, meer op HAVO/VWO- dan op LBO-scholen¹.

In 1982 is de Stichting voor de Leerplanontwikkeling (SLO) gestart met het Educatief Project Ontwikkelingsamenwerking (EPOS). Het doel van dit project is globaal te omschrijven als: "Het integreren van ontwikkelingseducatie in het reguliere onderwijs, waarbij het een duidelijke plaats moet krijgen. Zowel in het huidige voortgezet onderwijs als in het toekomstige voortgezet basisonderwijs. Daarbij denkt men aan integratie binnen mens- en maatschappijvakken, natuur-, taal- en expressieonderwijs"².

Ontwikkelingseducatie wordt door het EPOS omschreven als "Onderwijs dat betrekking heeft op het ontwikkelingsvraagstuk: de maatschappelijke ontwikkeling in de Derde Wereld en de samenhang hiervan met die in de ontwikkelde landen. Het is een vorm van sociale en politieke vorming waarbij de aandacht niet eenzijdig ligt bij de problemen. Zo moet ook aandacht worden geschonken aan de culturele eigenheid van (groepen van) mensen in ontwikkelingslanden... Ook richt het zich op het versterken van het waardenbesef van leerlingen... en kan ertoe bijdragen dat waarden die men internationaal als wezenlijk erkent met betrekking tot het ontwikkelingsvraagstuk, daadwerkelijk in de Nederlandse samenleving verankerd worden"³.

Leef- en beleevingswereld

Voor jongeren van 12 tot 16 jaar verliezen de waarden en normen van thuis hun vanzelfsprekendheid, datgene wat leeftijdgenoten zeggen en doen wordt als erg belangrijk ervaren. Er vindt een geleidelijke overgang plaats van concreet naar abstract denken. De leefwereld wordt ook steeds verder uitgebreid. Het is een periode van grote onzekerheid. Tussen de leerlingen bestaan uiteraard grote verschillen, denk alleen al aan jongens en meisjes, of aan leerlingen die in een méér, of minder geschoold milieu zijn opgegroeid.

Men vraagt zich nog wel eens af of je jongeren in deze kwetsbare periode met de ontwikkelingsproblematiek moet confronteren. Echter, leerlingen zien de beelden van armoede, honger en ziekte, horen van multinationals en corruptie. Deze confrontatie roept bij hen allerlei vragen op en kan aanleiding zijn voor onzekerheid, doemdenken en verdringing.

Het onderwijs kan hieraan wat doen. Zij kan ontwikkelingsproblemen voor de leerlingen pedagogisch didactisch "vertalen". Bovendien is de klas dé ontmoetingsplek voor leeftijdgenoten, waaraan zij zich veel gelegen laten liggen. Voor een onderwerp als de ontwikkelingsproblematiek, welke bol staat van waarden en normen, is de school daarom de plaats waar het aan de orde gesteld moet worden.

Huishoudkunde en ontwikkelingseducatie

De bedoeling van ontwikkelingseducatie is om kennis en inzicht in structurele ontwikkelingsproblemen en in de cultuur van (groepen van) de Derde Wereldbevolking te verschaffen. Om daarmee het inlevingsvermogen en verantwoordelijkheidsgevoel van de leerlingen te vergroten en om hieraan "handjes en voetjes" te geven voor het dagelijks handelen. De lessen huishoudkunde hebben als doel de zelfredzaamheid, het kritisch consumeren en de bezinning op rolpatronen met betrekking tot het dagelijks huishoudelijk handelen van de leerlingen positief te beïnvloeden. Elke jongere heeft te maken met voedsel, gezondheid, kleding en wonen; het zijn ook aanknopingspunten waarmee de verre onbegrijpelijke Derde Wereld dichtbij kan worden gehaald. Deze huishoudkundige onderwerpen vind je dan ook in andere lessen zoals geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer etc.

Huishoudkunde biedt een kader om de aspecten van het huishoudelijk handelen te inventariseren en de wederzijdse beïnvloeding inzichtelijk te maken. Een dergelijk kader missen de andere vakken. Enkele mogelijke onderwerpen:

- Het wereldvoedselprobleem waarbij het gaat om het besef dat ons huidige consumptiepatroon ten koste gaat van een eerlijke verdeling van de beschikbare middelen met de Derde Wereld. Voor een meer gelijke verdeling zijn politieke veranderingen nodig, welke gedragen moeten worden door bevolkingsgroepen. Maar ook individuele burgers kunnen een bijdrage leveren door een bewust consumptiegedrag. Zij moeten dan wel kennis en inzicht hebben in de manier waarop voedsel wordt geproduceerd en de gevolgen voor producenten en consumenten hier en in de Derde Wereld. Daar hoeft het echter niet bij te blijven. Huishoudkunde als praktijkvak kan naast deze theoretische beschouwing een concrete keuze laten maken: bijvoorbeeld tussen een vleesloze maaltijd, een maaltijd met sojaproducten of een maaltijd met vlees, welke in de les bereid en gebruikt kunnen worden.
- De beschikbaarheid en het gebruik van de middelen arbeid, tijd, geld en voorzieningen zijn relevante onderwerpen. De vergelijking met de Derde Wereld in deze, kan een inspiratiebron zijn voor een creatieve benadering van de eigen huishoudelijke problemen.
- Kennis over en inzicht in woon- en leefsituaties in de Derde Wereld zal het ook gemakkelijker maken begrip op te brengen voor de verschillende culturele groepen waarmee in Nederland samengeleefd moet worden. Bij de behandeling van deze onderwerpen

gaat het niet om anekdotes maar om de overeenkomsten en wezenlijke verschillen tussen Nederland (in het verleden) en de Derde Wereld inzichtelijk te maken. Uit bovenstaande blijkt dat huishoudkundige aspecten een ideale ingang zijn voor ontwikkelingseducatie. Bij ontwikkelingseducatie gaat het ook om principes zoals het recht op zelfstandigheid, respect, samenwerking etc. Hier kom je met praten niet ver. Dit moeten leerlingen zelf ervaren in een school- en klasseklimaat waar het personeel van de school met elkaar samenwerkt, respect voor elkaar heeft waar er werkelijk naar de leerlingen wordt geluisterd etc.

Lesmateriaal

Wat hebben docenten en leerlingen aan prachtige ideeën over ontwikkelingseducatie als deze niet in concrete vorm in lessen vertaald zijn? Docenten moeten als ze dat willen, instrumenten in handen kunnen krijgen om daarmee hun onderwijs vorm en inhoud te geven. Er blijkt heel wat lesmateriaal gemaakt te zijn voor ontwikkelingseducatie. In het kader van het EPOS is dit materiaal geïnventariseerd en zijn er 773 pagina's beschreven met informatie-, leerlingen- en docentenmateriaal. Het is gekategoriseerd naar regio, thema (energie, etnische minderheden, gezondheidszorg, grondstoffen, kinderen, milieu, onderontwikkeling, voedsel, vrouwen) Derde Wereldspelen en adreslijsten. Verder wordt aangegeven voor welk vak en welke opleiding het materiaal geschikt is. Twee procent van dit lesmateriaal wordt specifiek geschikt geacht voor het LBO, voor het vak huishoudkunde wordt niets aangegeven. Uiteraard bevindt zich onder het overige leerlingenmateriaal wel informatie die aangepast kan worden voor lessen huishoudkunde op het LBO. Ook hebben we het vermoeden dat op scholen materiaal is ontwikkeld, waaraan verder nog geen bekendheid is gegeven.

Instanties die zich bezighouden met het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal voor het onderwijs, weten ook niet goed raad met het LBO, zo bleek uit gesprekken met de NOVIB en de Stichting Milieu-educatie (SME). Waarschijnlijk heeft dat meerdere oorzaken: men vindt het moeilijk om lesmateriaal voor het LBO te maken – met name voor de huishoudkundelessen – en/of LBO-docenten kloppen te weinig aan bij deze instanties. Toch volgt anno 1985 26% van de meisjes en 40% van de jongens deze vorm van onderwijs!

Oproep

Hebt u vragen, suggesties of concreet lesmateriaal op het gebied van integratie ontwikkelingseducatie met huishoudkunde, neem dan contact op met: Arien Bekker-Holtland of Riky

van Gils-Meeus, Stichting Opleiding Leraren (SOL), vakgroep Huishoudkunde, Postbus 14007, 3508 SB, Utrecht (030-525111).

Noten

¹ *Linden F. J. v. d., P. J. B. Roeders.* Schoolgaande jongeren hun leefwereld en zelfbeleving. Hoogveld Instituut, Nijmegen, 1983.

² *Mistrate Haarhuis J., P. Knoester, H. Plas.* Ontwik-

kelingseducatie, projectbeschrijving en een voorlopige afbakening van ontwikkelingseducatie. EPOS/SLO, Enschede, 1983.

³ Centrale Registratie Leermiddelen, Leermiddelen-gids (A en B) Ontwikkelingseducatie. EPOS/CRL/SLO, Enschede, 1984.

⁴ *Donkers H., en H. v. d. Bosch.* Voedsel. Mondiale vorming in het onderwijs. Muusses, Purmerend, 1984.

OPINIE

Nota Ontwikkelingssamenwerking en werkgelegenheid

C. A. A. BUTIJN

Er is een advies uitgekomen van de Emancipatieraad naar aanleiding van de nota Ontwikkelingssamenwerking en werkgelegenheid van augustus 1984. De Emancipatieraad heeft vooral gekeken naar de samenhang tussen werkgelegenheid, armoede en ontwikkeling, met name waar het vrouwen betreft. Verschillende onderdelen van de nota worden afzonderlijk onder de loep genomen, zoals het bilaterale beleid, de informele sektor (waarbinnen zich veel vrouwenactiviteiten afspeelen), de programma's industriële ontwikkeling en plattelandontwikkeling (die de twee hoofdsporen van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid moeten vormen), organisatorische voorzieningen en multilateraal beleid.

De Emancipatieraad besluit haar advies met een enorme waslijst van aanbevelingen. Hieruit blijkt wel dat het verleggen van accenten in de totale ontwikkelingshulp – hoewel met zoveel woorden in de nota aangegeven – nog lang niet voldoende prioriteit en structuur garandeert voor de positieverbetering van vrouwen binnen dit beleid. Interessant is dat de Raad, als het gaat om organisatorische voorzieningen, onder andere aandringt op rechtstreekse steun van Nederland aan regionale, nationale en internationale vrouwenorganisaties, die een betere (werkgelegenheids-) positie van vrouwen nastreven. Uit deze organisaties zouden vrouwelijke deskundigen kunnen worden aangetrokken om een netwerk te vormen. De leden daarvan kunnen dan worden ingeschakeld bij het opstellen van landen-beleidsdocumenten, en projectidentificatie, -voorbereiding en -evaluatie.

Het aantal vrouwelijke deskundigen kan naar de mening van de Emancipatieraad ook worden uitgebreid door projecten vrouwen-

studies aan universiteiten en hogescholen te stimuleren, stagemogelijkheden te vergroten en door aan afgestudeerden onderzoeksoptredachten te verstrekken.

Opvallend, maar niet verbazingwekkend is, dat bij het zoeken naar potentiële experts hier niet is gedacht aan de studierichting Huishoudwetenschappen aan de Landbouwhogeschool in Wageningen, aan de Vereniging voor Huishoudkunde in Nederland (VHN), of dergelijke. Ligt deelname aan het voorgestelde netwerk niet op de weg van huishoudkundigen? Ik meen van wel. Er is in de loop der jaren gebleken, dat een huishoudkundige, die zich verdiept heeft in de ontwikkelingsproblematiek, wel degelijk haar eigen inbreng heeft temidden van andere deskundigen. Hier wordt alleen onvoldoende mee aan de weg getimmerd... een uitdaging voor de sectie Internationale Kontakten van de VHN?

Dat de niet-westerse oriëntatie in de studierichting Huishoudwetenschappen nog onvoldoende gestructureerd is kan een andere reden zijn, waarom huishoudkundigen hier over het hoofd gezien worden. Indien de minister van ontwikkelingsamenwerking het belang van vrouwelijke deskundigen, met name waar het de verbetering van de positie van vrouwen betreft, ook onderkent, lijkt me dat een reden en een kans te meer om de vrije studie-oriëntatie niet-westerse huishoudwetenschappen eens serieus aan te pakken.

Korrespondentieadres

Carja Butijn, Sectie Verzorgingstechnologie van de Vakgroep Huishoudkunde, Landbouwhogeschool, Postbus 8060, 6700 DA, Wageningen. Dit artikel is à titre personnel geschreven.